

Павленко О.П.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

МОНІТОРИНГ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕЦЕСІЇ

Оскільки аграрна галузь зараз перетворилася на провідну в Україні, питання розвитку аграрного страхування стає все актуальнішим. Цій темі, зокрема, було присвячено спільну нараду Міністерства аграрної політики та продовольства України і Нацкомфінпослуг, які провели її розставивши акценти, щодо розвитку ринку аграрного страхування [2, С.57].

Система сільськогосподарського страхування – одина з найбільш ефективних інструментів для стабілізації та гарантованості доходів агровиробників, який відповідає сучасним вимогам «зеленого кошика» Світової організації торгівлі. Тож функціонування повноцінної системи агрострахування, в тому числі з державною підтримкою, є одним із стратегічних напрямків розвитку АПК. На нашу думку, варто відзначити, що «зеленим кошиком» (інакше – «зеленою скринькою») в країнах ЄС називають заходи непрямой підтримки вітчизняних виробників, які не є забороненими, на відміну від «червоної скриньки», і не спричиняють каральних заходів у відповідь з боку євроспільноти. Все більше країн розглядає страхування сільськогосподарських рослин і тварин в якості важливого інструменту управління ризиками, а субсидії, які надають неринковий вплив на виробництво, скасовуються. Тому очікується, що в майбутньому умовам агрострахування в правилах СОТ буде приділятися більше уваги [7, С.88].

Разом з тим, у загальній структурі страхового ринку питома вага агрострахування складає лише 0,6%. Причинами цього є «не підйомні» для багатьох аграріїв страхові платежі та взаємна недовіра страховиків і аграріїв. Однією з причин такої недовіри є те, що деякі сільгоспвиробники свідомо

обирають «липові» страхові компанії, бо у тих послуги дешевші, а наявність страхування є обов'язковою умовою для отримання державної допомоги для деяких категорій виробників. Деякі аграрії свідомо ідуть на ризик, знаючи, що страхових виплат у разі чогось від таких страховиків не варто чекати. Натомість відсутність страхового відшкодування стає для багатьох страхувальників прикрою несподіванкою. Тому важливою складовою розвитку аграрного страхування в Україні в умовах глобалізаційних перетворень залишається постійний моніторинг ринку агрострахування [3, С.35].

Попередньо у зимовий період 2017-2018 році страхові компанії уклали 648 договорів страхування озимих сільськогосподарських культур. Загальна страхова сума за договорами страхування озимих сільськогосподарських культур склала 1,592 млрд гривень. Сума зібраних страхових премій склала 57,6 млн гривень. Озимі сільськогосподарські культури були застраховані на загальній площі 630,9 тис. га.

Таблиця 1

Аналіз страхування сільськогосподарських культур України в 2005-2017 роках

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість	910	1 330	4 397	1 637	1 980	1 217	2 710	1 936	1 722	1 392	1 062	793	957
Площа, тис. га	390	670	2 360	1 171	510	553	786	727	869	732	689	700	661
Страхова сума,	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	3 055	3 969	6 240	5 933
Сума премії,	12.8	28.5	116.7	155.4	42.0	72.1	136.3	130.4	135.4	72.8	77.7	157.0	204.3
Субсидія, млн.грн.	5.8	12.5	47.8	72.8	0	0	0	0.086	0	0	0	0	0
Рівень виплат	н/д	н/д	н/д	н/д	36.5%	50.9%	28.0%	41.0%	9.7%	7.6%	12.9%	44.2%	4.9%
Середня ставка	3.8%	н/д	4.5%	4.9%	3.2%	3.8%	3.7%	3.8%	3.1%	2.4%	2.0%	2.5%	3.4%
Курс \$/грн	5.05	5.05	5.05	5.22	8.00	7.91	7.98	7.99	7.99	12.95	22.91	26.02	26.54
Страхова сума,	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	235.9	173.3	239.8	223.5
Сума премії, млн.	2.5	5.6	23.1	29.8	5.3	9.1	17.1	16.3	16.9	5.6	3.4	6.0	7.7

За інформацією Нацкомфінпослуг, ринок аграрного страхування у 2017 році продемонстрував позитивну динаміку розвитку. Зокрема, укладено 15984 договорів страхування сільськогосподарської продукції, що на 48,6% або на 5230 більше ніж у 2016 році. При цьому страховики отримали від аграріїв

страхових платежів на 271,2 млн.грн., що на 21,4% або на 47,8 млн.грн. більше ніж у 2016 році. Загальний розмір відповідальності страховиків за договорами страхування сільськогосподарської продукції на кінець 2017 року становив 7,7 млрд грн, що на 9,1% більше ніж на кінець 2016 року. Протягом 2017 року страховиками було врегульовано 269 страхових випадків, за якими загальний розмір страхових відшкодувань становив 95,4 млн.грн., що на 78,3 млн.грн. більше ніж у 2016 році. При цьому 94,3% страхових відшкодувань або 90 млн.грн. було здійснено за рахунок міжнародних перестраховиків [4, С.151].

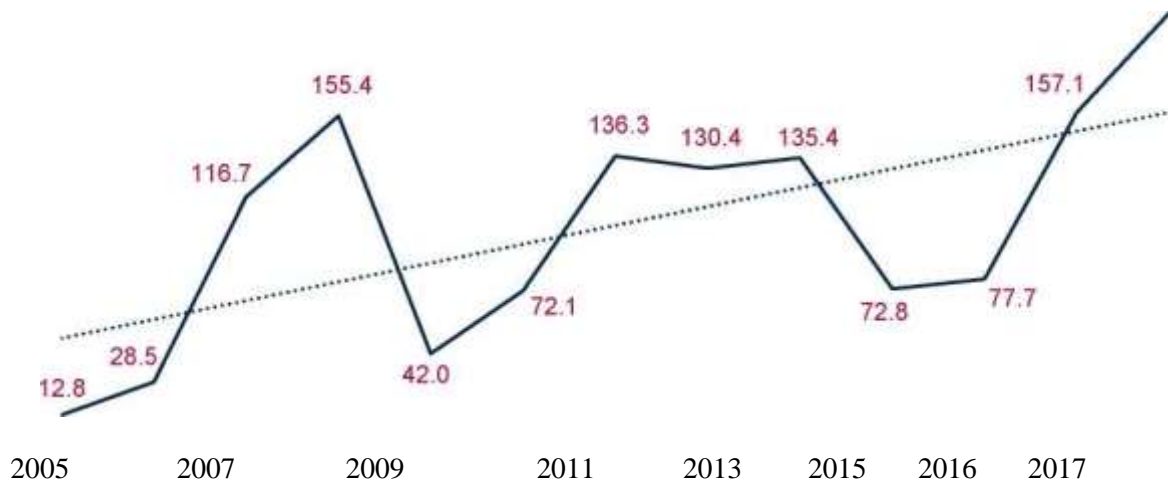

Рис.1. Динаміка зібраних премій у 2005-2017 р.р.по Україні, млн.грн..

За даними, наведеними в таблиці 2 проаналізовані попередні дані зі страхування озимих сільськогосподарських культур у зимовий період 2017-2018 році за областями України. Найбільшу кількість договорів було укладено у Черкаській (55), Чернігівській (52), Сумській (52), Вінницька (45) та Хмельницькій (44) області.

За показником застрахованої площі першість належить Хмельницькій області (99,4 тис. га, або 15,8%), далі йдуть: Харківська (78,8 тис. га, або 12.5%), Полтавська (57,6 тис. га, або 9,1%), Чернігівська (55,6 тис. га, або 8,8%) та Тернопільська (40,3 тис. га, або 6.4%). За обсягами зібраних премій області України розташувалися в такому порядку: Херсонська (6,9 млн.грн., або 12,0%), Дніпропетровська (4,9 млн.грн., або 8.6%), Тернопільська (4,5 млн.грн., або 7,8%), Харківська та Миколаївська (4,2 млн.грн., або 7.4%).

Таблиця 2

Динаміка зведених даних страхування в розрізі областей України, 2018 р.

Область	К-ть договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії	Сума премій, грн/га
Вінницька	45	14299,3	40696107,4	1757596,5	4,3	122,9
Волинська	8	1772,0	5355620,3	273847,1	5,1	154,5
Дніпропетровська	40	32030,7	100626244,7	4934904,6	4,9	154,1
Донецька	12	8417,9	10953181,7	1310654,9	12,0	155,7
Житомирська	35	15160,5	61166386,4	2497172,2	4,1	164,7
Закарпатська	0	0	0	0	0	0
Запорізька	14	18229,2	33042981,2	1568277,8	4,7	86,0
Івано-Франківська	17	7184,3	26437017,6	1218128,7	4,6	169,6
Київська	15	3329,2	11328783,1	555776,0	4,9	166,9
Кіровоградська	42	27096,6	34457652,4	1406075,0	4,1	51,9
Луганська	13	7467,2	19616746,5	1575795,9	8,0	211,0
Львівська	11	13453,2	77693481,9	2323153,4	3,0	172,7
Миколаївська	22	32398,8	95500277,8	4213448,5	4,4	130,0
Одеська	26	19214,5	64317232,2	3609528,7	5,6	187,9
Полтавська	40	57577,3	96814384,9	3001940,7	3,1	52,1
Рівненська	4	3038,7	13246885,0	612341,2	4,6	201,5
Сумська	52	37193,5	104636225,9	4100346,5	3,9	110,2
Тернопільська	41	40268,3	140605290,5	4514490,9	3,2	112,1
Харківська	25	78773,0	178853670,8	4257551,8	2,4	54,0
Херсонська	34	29399,0	219225018,8	6935090,3	3,2	235,9
Хмельницька	44	99420,6	136696293,3	2908477,2	2,1	29,3
Черкаська	55	29508,0	42678060,5	1437167,7	3,4	48,7
Чернівецька	1	93,0	325500,0	15396,1	4,7	165,6
Чернігівська	52	55602,3	78241759,5	2623787,5	3,4	47,2
Загалом/Середнє	648	630 927,4	1 592 514 802,5	57 650 949,6	3,6	91,4

За проаналізованими даними у зимовий період 2017-2018 році здійснювалося страхування 5-ти видів сільськогосподарських культур (таблиця 3). Так, застрахована площа озимої пшениці має найбільший показник – 521007,4 га, відповідно за цією культурою і кількість договорів 353 достатньо велика і страхова сума є найбільшою – 1165902887 грн. Кількість укладених договорів за ріпаком озимим - 266, ця культура посідає друге місце в рейтингу зведених даних страхування в розрізі сільськогосподарських культур, та має 102580,5 га застрахованої площі.

Аналіз зведених даних страхування в розрізі с/г культур

Культура	К-ть договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії	Сума премій, грн/га
Озима пшениця	353	521007,4	1165902887,0	40858342,5	3,5	78,4
Озимий ріпак	266	102580,5	307186692,1	15187924,6	4,9	148,1
Озимий ячмінь	24	5450,3	20926641,4	636242,4	3,0	116,7
Виноградник	1	1130,2	95842082,0	843410,3	0,9	746,2
Озиме жито	4	759,0	2656500,0	125029,8	4,7	164,7
Загалом	648	630927,4	1592514802,5	57650949,6	3,6	91,4

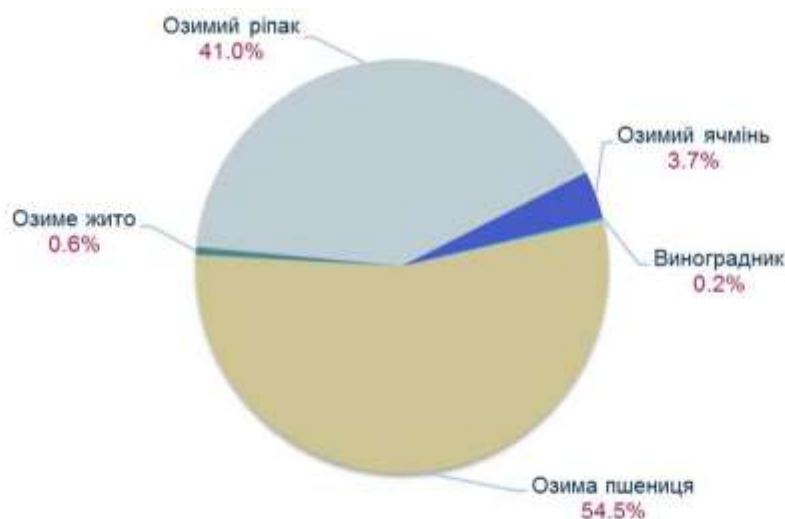

Рис.2. Відсоток договорів страхування в Україні в 2018р.

Проведений аналіз даних, наведених на рис.3 показав, що найбільше площ було застраховано під озимою пшеницею (521,0 тис. га, або 82,6%). Далі в бік зменшення йдуть: озимий ріпак (102,6 тис. га, або 16,3%), озимий ячмінь (5,5 тис. га, або 0,9%), виноград (1,1 тис. га, або 0,2%), озиме жито (0,8 тис. га, або 0,1%). В динаміці укладених договорів прослідковується позитивна тенденція, що сприятиме відтворювальним процесам виробництва в аграрній галузі внаслідок настання ризиків або страхових випадків, отже майно аграрних виробників є захищеним [1, С.123]

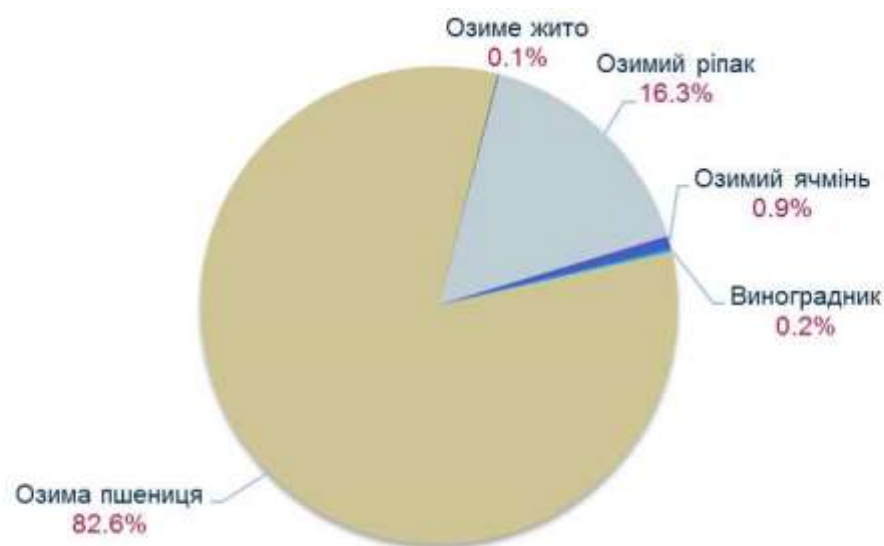

Рис.3. Відсоток застрахованої площі с/г культур в Україні в 2018 р.

Моніторинг даних обсягу страхової відповідальності за сільськогосподарськими культурами розподілився таким чином: першість посідають договори зі страхування озимої пшениці (1,166 млрд грн, або 73,2%), далі йдуть: озимий ріпак (307,2 млн.грн., або 19,3%), виноград (95,8 млн.грн., або 6,0%), озимий ячмінь (20,9 млн.грн. або 1,3 %), озиме жито (2,6 млн.грн. або 0,2%). Аналіз страхових премій за сільськогосподарськими культурами показав, що найбільше було зібрано за договорами страхування озимої пшениці (40,8 млн.грн., або 70,9%), далі йдуть: озимий ріпак (15,2 млн.грн., або 26,3%), виноград (0,8 млн.грн., або 1,5%), озимий ячмінь (0,6 млн.грн. або 1,1 %), озиме жито (0,1 млн.грн. або 0,2%) [10].

На думку експертів, зробити ринок страхування привабливим для фермерів можна шляхом проведення інформаційних компаній з агрострахування. Також потрібно розвивати мережу агентів, які можуть зустрічатися із фермерами і пояснювати, як працюють їхні продукти. Має важливе значення і самоповага та чіткі правила у середовищі страхових компаній [9, С.64]. Адже нечесні гравці ринку можуть вводити клієнтів в оману через обмеження умов договорів, які дозволяють відмовитися від виплат. Відсутність чітких правил навіть у колі страхових компаній суттєво впливає на ринок. Потрібна і державна програма регулювання та підтримки страхування

аграрних ризиків. Якщо в інших країнах такий механізм мінімізації ризиків діє та повністю виправдовує себе, то може і повинен сприяти стабільнішому розвитку бізнесу українських аграріїв [6, С.29].

Таблиця 4

Рейтинг страховиків на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 6 місяців 2019 р.

№	Страхова компанія	Сума страхових платежів, тис.грн.	Питома вага виду у портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис.грн.	Рівень виплат, %	Рівень пере-страхування, %
1	ARX	30 722,0	2,74	281,59	2 261,0	7,36	68,82
2	PZU УКРАЇНА	28 318,2	3,40	4,56	3 498,5	12,35	81,72
3	АСКА	17 319,0	3,55	57,76	1 636,0	9,45	19,13
4	ІНГО УКРАЇНА	9 641,1	1,29	19,78	0,0	0,00	46,04
5	УНІВЕРСАЛЬНА	6 423,6	1,31	-89,91	0,0	0,00	33,40
6	БРОКБІЗНЕС	4 134,6	4,00	-3,24	0,0	0,00	0,00
7	КРЕДО	1 260,4	0,31	-74,38	0,0	0,00	35,35
8	ТАС СГ	1 194,4	0,14	4,87	63,8	5,34	28,36
9	КРАЇНА	898,7	0,44	-60,24	0,0	0,00	106,77
10	ІНТЕР-ПЛЮС	773,8	5,44	0,00	0,0	0,00	0,00
11	UPSK	744,5	0,22	3,29	73,7	9,90	0,00
12	АСКО-ДОНБАС ПІВНІЧНИЙ	435,5	0,64	0,00	0,0	0,00	56,21
13	ГАРАНТІЯ СТ	320,6	2,53	-15,81	56,9	17,75	0,00
14	ПРОВІДНА	57,5	0,01	-72,86	23,7	41,22	0,00
15	Арсенал страхування	54,0	0,01	100,00	33,0	61,11	0,00
Разом		102 297,9	1,43	-22,36	7 646,6	7,47	54,91

Дослідження попередніх років засвідчували беззаперечне лідерство договорів страхування від повної загибелі на період перезимівлі. Дані, що стосуються зимового періоду 2017-2018 року, наведені у таблиці 5.

У зимовий період 2017-2018 році більш розповсюдженими стали договори, які пропонують комбінований захист - страхування від повної загибелі в період перезимівлі плюс весняні заморозки. Таких договорів на період перезимівлі було укладено 75,6% проти 17,7% договорів від повної загибелі. Також 6,6% договорів були укладені від часткової або повної загибелі+весняні заморозки [8, С.69].

Таблиця 5

Використання страхових продуктів, зима 2017-2018 р.р.

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої	Частка страхової суми	Частка зібраних премій
Повна загибель + весняні заморозки	75,6%	65,4%	59,1%	54,8%
Повна загибель	17,7%	17,6%	31,7%	42,2%
Часткова або повна загибель + весняні	6,6%	16,8%	3,2%	1,5%
Багаторічні насадження	0,1%	0,2%	6,0%	1,5%

Участь страхових компаній у програмах фінансування сільгоспвиробників останніми роками набуває стрімкого зростання [2, С.146]. В таблиці 6 наведена попередня інформація щодо укладених договорів страхування у зимовий період 2017-2018 році, що були пов'язані з програмами фінансування сільгоспвиробників. Проведений аналіз даних таблиці 6 показав, що 32 договори були укладені в рамках співпраці агровиробників з Аграрний фондом. Загальна застрахована площа склала 22,6 тис. га, страхова сума - 79,3 млн.грн., сума страхової премії склала 3,9 млн гривень.

Таблиця 6

Страхування, пов'язане з програмами фінансування с/г виробників

Програма	Кількість договорів	Застрахована площа, га	Страхова сума, грн	Страхові премії, грн
Аграрний фонд	32	22659,3	79307729,2	3910349,3
Разом	32	22659,3	79307729,2	3910349,3

Таким чином, в 2017 році продовжилася тенденція зростання ринку агрострахування, відновлена у 2016-му році. Так, у 2017-му андерайтинговому році відбулося зростання обсягу зібраних страхових премій (на 30% - у гривні та на 28% - у доларовому еквіваленті).

Середня ставка премії у 2017-му році склала 3,4%. Це зростання є позитивною тенденцією, і його можна пояснити змінами, які відбулися у 2017-му році щодо використання страхових продуктів, зокрема, більшим використанням продуктів мультиризикового страхування. За уточненими даними, загальний рівень виплат 2017-го року складає 4,9% і є нижчим за минулорічний. Основна частка виплат припадала на озимий ріпак - 44,9%, озиму пшеницю - 36,2% та цукровий буряк - 14,7%.

За попередніми даними на період перезимівлі 2017-2018 р.р. найбільшого розповсюдження набули договори страхування від повної загибелі в комбінації з весняними заморозками (75,6%), тоді як в минулі роки найпоширенішими були договори страхування від повної загибелі. В рамках співпраці сільськогосподарських товаровиробників з Аграрним фондом на період перезимівля 2017-2018 року було укладено 32 договори страхування [10].

Основними сільськогосподарськими культурами, що страхувались у 2017-2018 роках були: озима пшениця, озиме жито, озимий ріпак, озимий ячмінь. Один договір був укладений на страхування виноградників. За даними, наданими страховими компаніями, у 2018 році страхування озимих культур здійснено на площі близько 630 тис.га, що вже наближається до показника обсягів застрахованих площ за весь 2017-й андерайтиговий рік (657 тис.га).

Література

1. Алескеров Р.Б. Теоретичні засади та законодавче регулювання страхування майна сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2008. №3. С.120-125.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа.- К.: Т-во "Знання", 1998.-216с.

3. Ключ С.В. Добровільне страхування врожаю сільськогосподарських культур на основі індексу врожайності. *Економіка АПК*. 2003. №9. С.55-65.
4. Лобова О. М. Форми страхового захисту підприємницької діяльності // О. М. Лобова / Теоретичні та прикладні питання економіки. Випуск 22. – 2010. – С. 145-156.
5. Мних М.В. Страхування в Україні в період глобальної економічної кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 4.С. 33 – 35. URL: <http://www.investplan.com.ua/index.php?op=1&z=40&i=7>.
6. Мних М.В. Страхування сільськогосподарських ризиків і їх вплив на фінансово-економічну діяльність сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2007. №12. С. 28-31.
7. Приказюк О.В. Страхування сільськогосподарських ризиків як засіб безбиткової діяльності сільгоспвиробників. *Економіка АПК*. 2006. №4. С.87-91.
8. Свістунов О. Роль страхування в управлінні ризиками сільського господарства в Україні та напрями підвищення його ефективності. *Економіка України*. 2006. №1. С.66-70.
9. Танчик С.С. Особливості страхування сільськогосподарських ризиків в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2005. №12.С.64-65.
10. Яцух О.О. Ринок агрострахування в Україні: стан та перспективи розвитку. *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С.866-872. URL : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/145.pdf.